

יצא לאור
על ידי
המחלקה לתרבות
של הקבוץ הארצי
השומר הצעיר
ציורים וכתב:
שמואל כץ
נדפס בדפוס
פוטו-אופסט
אמנים מאוחדים בע"מ
מהדורה רביעית · 1970 ·

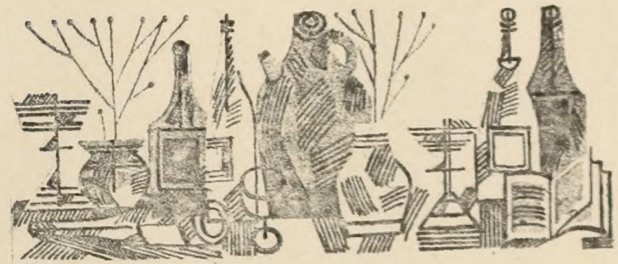
PRINTED BY UNITED ARTISTS LTD., ISRAEL

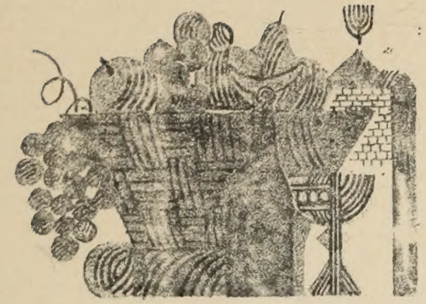
נברך על הגפן ועל פרי הגפן

ועל ארץ חמדה, טובה ורחבה
לאכל מפריה ולשבע מטובה
נברך על אשר גאלנו והגיענו ללילה
זה, לשמח ולגיל ולהסב בו יחד.
כן נגיע למועדים ולרגלים הבאים
לקראתנו בשלום, שמחים בבנין
וששים בעבודה ונשיר שיר חדש
על גאלתנו ועל פדות נפשנו

ע"פ המסורה.

חסל סדר פסח כהלכתו

כוס רביעי!

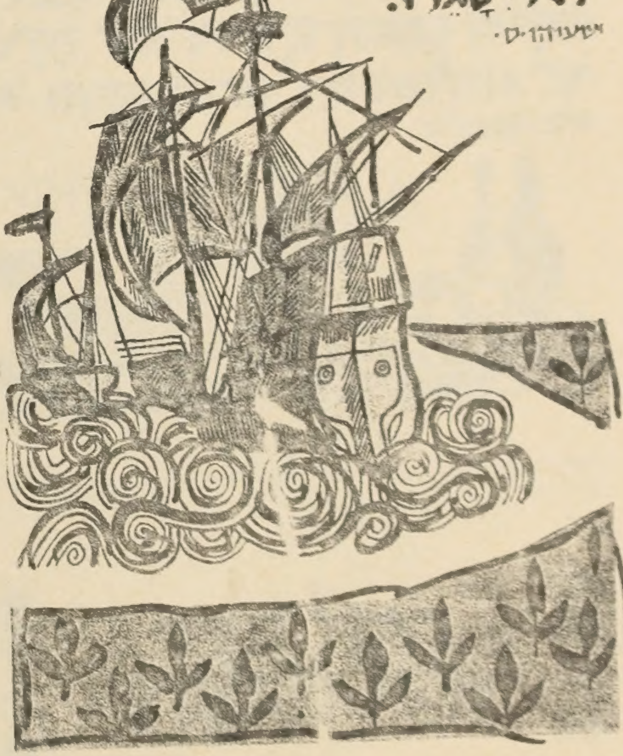
כוס ברכה משא לנו ולבנינו
ולכל מעשה ידינו
לפרי האדמה ולתנובת האדם,
ליום העמל ולחיי השתוף,
לחיים ולברכה!

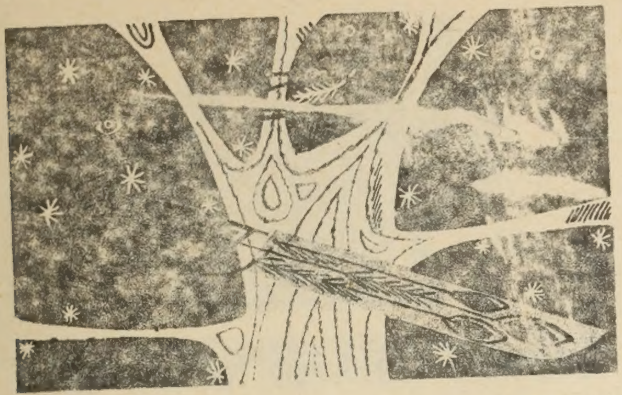
חד גדיא חד גדיא

דזבין אבא בתרי זוזי

שאי סביב עינך וראי:
כלם נקבצו באו לך: בניך
מרחוק יבואו ובנותיך
על צד תאמנה. אז תראי ונהרת
ופחד ורחב לבבך: מי אלה כעב
תעופינה, וכיונים אל ארבותיהן?
כי לי איים יקוו ואניות תרשיש
להביא בניך מרחוק. ופתחו שעריך
תמיד, יומם ולילה
לא יסגרו.
·ישעיהו·ס·

הנה ימים באים ונגש חורש
בקוצר ודורך ענבים במושך הזרע.
והטיפו ההרים עסיס וכל הגבעות
תתמוגגנה. ושבתי את שבות עמי
ישראל ובנו ערים נשמות וישבו
ונטעו כרמים ושתו את יינם ועשו
גנות ואכלו את פריהם.
ונטעתים על אדמתם ולא
ינתשו עוד מעל אדמתם ·עמוס·ט·

מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ
בם עור ופסח, הרה יולדת יחדו.
קהל גדול ישובו הנה. בבכי יבאו
ובתחנונים אובילם. אוליכם אל
נחלי מים בדרך ישר לא יכשלו בה.
אז תשמח בתולה במחול ובחורים
וזקנים יחדו. והפכתי אבלם לששון
ונחמתים ושמחתים מיגונם.

בשוב יהוה

את שיבת ציון, היינו כחלמים.
אז ימלא שחוק פינו ולשוננו
רנה. שובה יהוה
שבותנו כאפיקים בנגב.

הזרעים בדמעה ברנה יקצרו

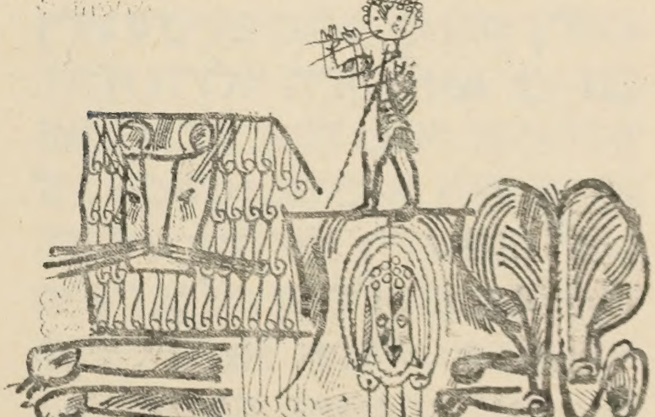
הלך ילך ובכה נושא משך
הזרע. בא יבא ברנה נושא
אלמתיו!

וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים

וכתתו חרבותם לאתים
וחניתותיהם למזמרות
לא ישא גוי אל גוי חרב ולא
ילמדו עוד מלחמה! ושפט בצדק
דלים והוכיח במישור לענוי־ארץ.
וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי
ירבץ ועגל וכפיר ומריא יחדו
ונער קטן נהג בם. לא ירעו ולא
ישחיתו כי מלאה הארץ דעה.

השתא
שנת
לחרותנו
חרות ישראל
ישראל

כוס שלום

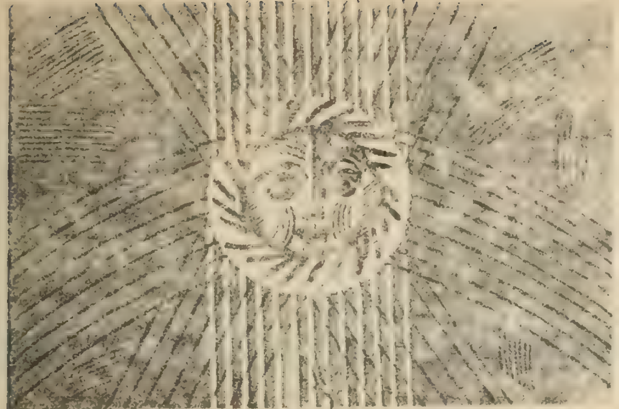
כוס נחמה נשא
לשלום ישראל
ולשלום העולם.
יהי שלום בחילנו,
שלוה באהלינו
לחיים ולשלום!

ואעבר עליך ואראך מתבוססת
בדמיך. ואמר לך בדמיך חיי
ואמר לך בדמיך חיי ·יחזקאל·ט״ז·

עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים.
ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחד׳
שם עלו שבטים, שבטי יה, עדות לישר׳.
שאלו שלום ירושלים, ישליו אהביך.
יהי שלום בחילך, שלוה בארמנותיך!
·תהלים ·קכ״ב·

שים שלום
ופרוש סכת שלום

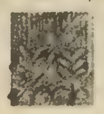
·מתפלות ראש השנה·

כי זרע השלום, הגפן
תתן פריה והארץ תתן את־יבולה
והשמים יתנו טלם, והנחלתי את
שארית העם הזה ־כל־אלה ·זכריה·ח·

וְהָאָרֶץ תִּשְׁקֹט, עֵין שָׁמַיִם אוֹדֶמֶת
תְּעַמְעֵם לְאִטָּהּ עַל גְּבוּלוֹת עֲשֵׁנִים
וְאֻמָּה תַּעֲמֹד קְרוּעַת לֵב אַךְ נוֹשֶׁמֶת
לְקַבֵּל אֶת הַנֵּס, הָאֶחָד. אֵין שֵׁנִי
הוּא לְטֶקֶס תִּכּוֹן, הִיא תָּקוּם לְמוּל סַהַר
וְעָמְדָה, טֶרֶם יוֹם עוֹטָה חַג וְאֵימָה...
אָז מִנֶּגֶד יֵצְאוּ נַעֲרָה וָנַעַר
וְאַט-אַט יִצְעֲדוּ הֵם אֶל מוּל הָאֻמָּה
לוֹבְשֵׁי חוֹל וַחֲגוֹר וְכִבְדֵי נַעֲלַיִם

בְּנָתִיב יַעֲלוּ הֵם הָלוֹךְ וְהַחֲרֵשׁ,
לֹא הֶחֱלִיפוּ בִּגְדָם לֹא מָחוּ עוֹד בַּמַּיִם
אֶת עִקְּבוֹת יוֹם הַפֶּרֶךְ וְלֵיל קַו-הָאֵשׁ.
עֲיֵפִים עַד בְּלִי קֵץ, עֲזוּבִים מִמַּרְגּוֹעַ
וְנוֹטְפִים טַלְלֵי נְעוּרִים עִבְרִיִּים...
דֹּם הַשְּׁנַיִם יִגְּשׁוּ

וְעָמְדוּ לִבְלִי-נֹעַ
וְאֵין אוֹת אִם חַיִּים הֵם אוֹ אִם יְרוּיִים
אָז תִּשְׁאַל הָאֻמָּה שְׁטוּפַת דֶּמַע וָקֶסֶם
וְאָמְרָה: מִי אַתֶּם? וְהַשְּׁנַיִם שׁוֹקְטִים
יַעֲנוּ לָהּ: ✳ אֲנַחְנוּ מַגַּשׁ הַכֶּסֶף
שֶׁעָלָיו לָךְ נִתְּנָה מְדִינַת הַיְּהוּדִים!
כָּךְ יֹאמְרוּ וְנָפְלוּ לְרַגְלָהּ עוֹטְפֵי-צֵל
וְהַשְּׁאָר יְסֻפַּר בְּתוֹלְדוֹת

יִשְׂרָאֵל.

נ. אלתרמן: מגש הכסף

למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים
לא אשקוט עד יצא כנגה צדקה וישועתה
כלפיד יבער. וראו גוים צדקך וכל
מלכים כבודך. לא יאמר לך עוד עזובה
ולארצך לא יאמר עוד שממה.
על חומותיך
ירושלים הפקדתי שומרים, כל היום
וכל הלילה תמיד לא יחשו. אל דמי
לכם ואל תתנו דמי לו, עד יכונן
ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ.

ישעיהו ס״ב

ציון

הלא תשאלי לשלום אסיריך
דורשי שלומך והם יתר עדריך
מים ומזרח ומצפון ותימן, שלום
רחוק וקרוב שאי מכל עבריך.
איך יערב לי אכל ושתות בעת אחזה
כי יסחבו הכלבים את כפיריך
או איך מאור יום יהי מתוק לעיני
בעוד אראה בפי עורבים פגרי נשריך
הם השמחים לשלותך והכואבים
על שוממותך ובוכים על שבריך.
אשרי מחכה ויגיע ויראה עלות
אורך ויבקעו עליו שחריך

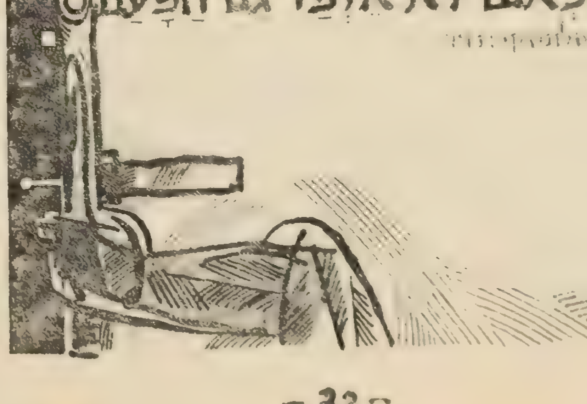
ר׳ יהודה הלוי

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ

עמלק

עַל דַּעַת עֵינַי שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכֹל
וְעָמְסוּ זְעָקוֹת עַל לְבִי הַשְּׁחוֹת,
עַל דַּעַת רַחֲמַי שֶׁהוֹרוּנִי לִמְחֹל
עַד בָּאוּ יָמִים שֶׁאֵינָם מְלַסְלֵחַ
נָדַרְתִּי הַנֶּדֶר: לִזְכֹּר אֶת הַכֹּל
לִזְכֹּר וְדָבָר לֹא לִשְׁכֹּחַ!
דָּבָר לֹא לִשְׁכֹּחַ עַד דּוֹר עֲשִׂירִי
עַד שֹׁךְ עֶלְבּוֹנִי, עַד כֻּלָּם, עַד כֻּלָּהֶם,
עֲדֵי יִכְלוּ כָּל שִׁבְטֵי מוּסָרִי
קוֹנָם אִם לָרִיק יַעֲבֹר לֵיל הַזַּעַם,
קוֹנָם אִם לְבֹקֶר אַחֲזֹר לְסוּרִי
וּמְאוּם לֹא אֶלְמַד גַּם הַפַּעַם.

אַל נָא תֹאמַר:
הִנֵּה דַּרְכִּי הָאַחֲרוֹנָה
אֶת אוֹר הַיּוֹם הִסְתִּירוּ
שְׁמֵי הָעֲנָנָה
זֶה יוֹם נִכְסַפְנוּ לוֹ עוֹד יַעַל וְיָבוֹא
וּמִצְעָדֵנוּ עוֹד יַרְעִים:
אֲנַחְנוּ פֹּה!

הירש גליק: שיר הפרטיזנים

וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ.
שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבַד עָמַד עָלֵינוּ
לְכַלּוֹתֵנוּ אֶלָּא שֶׁבְּכָל
דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ
לְכַלּוֹתֵנוּ וְאָנוּ נִצָּלִים מִיָּדָם.

·נוסח חדש·

כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ
יֶהֱמָיוּן
וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ רֹאשׁ.
עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד
וְיִתְיָעֲצוּ עַל צְפוּנֶיךָ.
אָמְרוּ: לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי
וְלֹא יִזָּכֵר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד.
כִּי נוֹעֲצוּ לֵב יַחְדָּו,
עָלֶיךָ בְּרִית יִכְרֹתוּ.

כוס ךישני

משא
לשלום מדינת ישראל,
לבטחונה,
לשלום בנינו
וגבורתינו
העומדים
על משמר גבולותיה,
לחיים ולשלום!

זכור

את היום הזה אשר יצאתם בו
ממצרים מבית עבדים* כי בכל
דור ודור חיב אדם לראות את עצמו
כאלו יצא הוא ממצרים,
לא אבותינו בלבד
אף אנו גאלנו עמהם

כי בכל דור ודור עולה
זעקת ישראל ושועת
העשוקים תחת יד משעבדיהם
ובכל דור ודור יחמר חרונם
לפרק על * ובכל דור ודור
תפרח תקות אביב חדש
חיים חדשים
תקות השחרור
והתחיה

אז ישיר משה

ובני ישראל את השירה הזאת:
אשירה לְיָ, כי גאה גאה
סוס ורכבו רמה בים
אמר אויב: ארדף, אשיג

אחלק שלל
תמלאמו נפשי, אריק חרבי
תורישמו ידי
נשפת ברוחך כסמו ים
צללו כעופרת במים אדירים

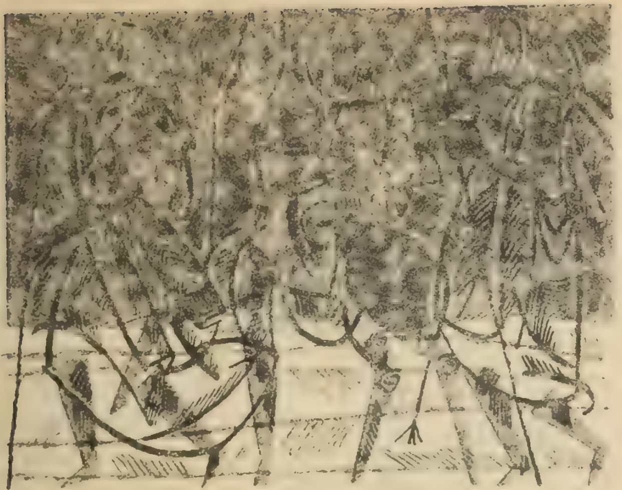
שמעו עמים ירגזון
חיל אחז ישבי פלשת
אז נבהלו אלופי אדום
אילי מואב יאחזמו רעד
נמגו כל ישבי כנען.

ויהי בחצי הלילה ויקם פרעה
לילה הוא וכל עבדיו וכל
מצרים ותהי צעקה גדלה
במצרים, כי אין בית אשר
אין שם מת:

ואלו עשר מכות שלקו המצרים:

דם צפרדע כנים
ערוב דבר שחין
ברד ארבה חשך
מכת בכורות

ויהי מקץ שלשים שנה וארבע
מאות שנה ✳ ✳ ויהי בעצם
היום הזה יצאו כל צבאותם

ממצרים

הוא הלילה הזה
ליל שמרים
לבני ישראל
לדרתם

ויהי בימים ההם ויגדל משה
ויצא אל אחיו וירא
בסבלותם. ומשה היה רעה את
צאן יתרו חותנו כהן מדין
וינהג את הצאן אחר המדבר.
וירא מלאך־יהוה אליו בלבת־אש
מתוך הסנה ויאמר: ראה
ראיתי את עני עמי אשר במצרים
ואת צעקתם שמעתי מפני
נוגשיו, כי ידעתי את מכאביו

קומו
תעי מדבר
צאו מתוך
השממה

עוד הדרך רב, עוד רבה המלחמה
רב לכם לנוע, לנוד בערבה-
ולפניכם פרושה דרך גדולה, רחבה
קומו איפא נדים! עזבו את השממה
אך אל יעל קולכם, דרכו עז בדממה!
פן צעדכם ירגיז מדבר ונרדמיו
איש ואיש בלבבו ישמע הד פעמיו!
איש בלבבו ישמע קול אלה דבר:
לך, היום אל ארץ חדשה אתה עבר!
לא, לא לחם קלוקל, שלו ודגן שמים-
לחם עצב תאכל, פרי עמל ידים!
לא, לא אהל תהו ועליות שחקים-
בית אחר תבנה, אהל אחר תקים!..

במתי - מעט ירדו אבותינו
מצרימה ויהיו שם לגוי גדול
ועצום. ובני-ישר׳ פרו וירבו
וישרצו ויעצמו במאד מאד
ותמלא הארץ אתם. ויקם מלך
חדש על מצרים, אשר לא ידע
את יוסף ויאמר אל עמו: הנה עם
בני-ישר׳ רב ועצום ממנו. הבה
נתחכמה לו פן ירבה. וימררו
את חייהם בעבדה קשה. ויצו
פרעה: «כל הבן הילוד-היארה
תשליכהו» ויאנחו בני-ישר׳
ותעל שועתם מן העבדה וכאשר
יענו אותו - כן ירבה וכן יפרץ

היו ישר׳ מקוששים את הקש
במדבר ורומסין בחמר ובקש.
היה הקש נוקב את עקביהם והדם
מתבוסס בחמר והיו המצרים
מחנקים את ישר׳ בקירות בתים
לבנין והיו צועקים מתוך הבנין.
והיו בנות ישר׳ נוטלות בניהן
וטומנות אותן במחלות. וכיון
שמרגישים בהם המצרים, באים
להרגם ונעשה להם נס ונבלעים
בקרקע. ומביאים המצרים שורים
וחורשים על גבם. ולאחר שהולכים,
היו מבצבצים והולכים כעשב השדה
וכיון שמתגדלים באים עדרים-
עדרים לבתיהם

·מספר האגדה·

עבדים היינו

לפרעה במצרים ויעבידנו
בפרך ונבן לו ערי מסכנות
את פתם ואת רעמסס

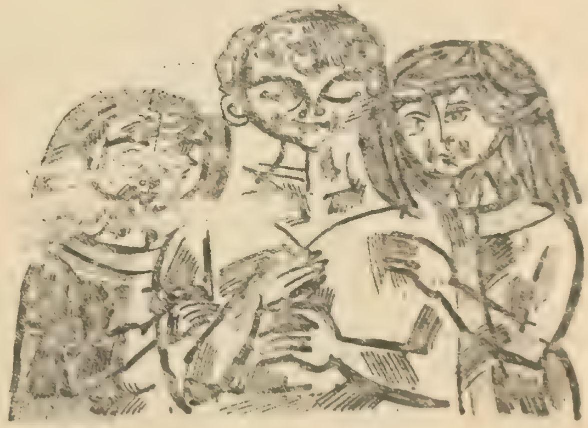
ונגאל משם ומעבר ים
בחרבה וארבעים שנה נדדנו
במדבר ונבא אל ארצנו
ואלו לא יצאו אבותינו ממצרים
הרי אנו ובנינו ובני-בנינו
משעבדים היינו לפרעה במצרים
ואפלו כלנו חכמים, כלנו נבונים,
כלנו יודעים את התורה-מצוה
עלינו לספר ביציאת מצרים.

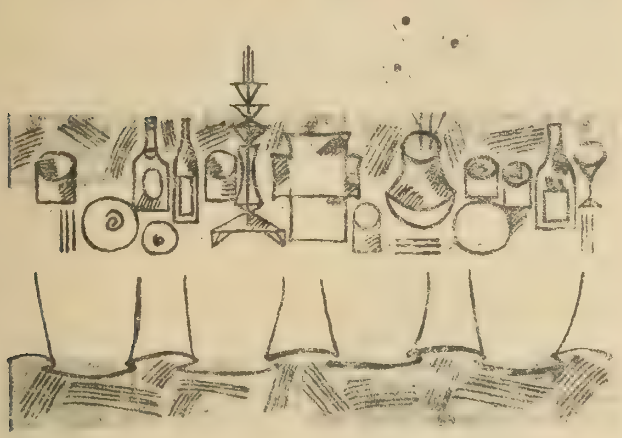
וכל המרבה לספר ביציאת-
מצרים, הרי זה משבח

נשתנה הלילה הזה מכל הלילות

שבכל הלילות אנו אוכלים
חמץ ומצה -
הלילה הזה כלו מצה
שבכל הלילות מסבים ילדים
לחוד והורים לחוד -
הלילה הזה כלנו מסבים

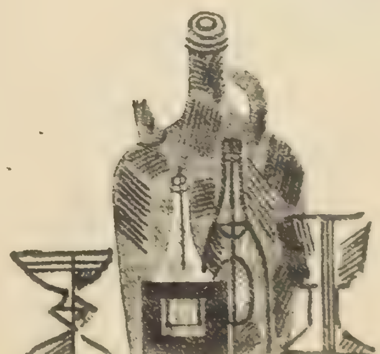

שבכל הלילות מקצרים
בסעודה -
הלילה הזה מאריכים בה וכלו
ליל שמורים
שבכל הלילות שיחתנו חלין -
הלילה הזה - מרבים לספר
בו ביציאת מצרים.

כוס ראשון

כוס ישועות נשא ליציאת
ישראל משעבוד
לחרות מגולה לגאלה
לחיים ולישועה!

הננו מוכנים לספר

ביציאת מצרים מעבדות
לחרות, משעבוד לגאלה
כי גם אנו יצאנו מבית-עבדים
ומגיא-הריגה ובנינו בית בל-ימוט
לנדחי-ישראל על אדמתם
ואת מועד החרות נוסיף לקדש
בבית זה, אנו ובנינו ובני-בנינו,
עד עולם.
על כן נייחד לילה זה מכל הלילות
ונרבה לספר בו ביציאת מצרים,
בגאלת ישראל בימים ההם ובימינו
אנו, בזמנים ההם
ובזמן הזה.

נוסח חדש

מצה זו

שאנו אוכלים
על שום מה?
על שום שלא
הספיק בצקם של אבותינו
להחמיץ, שנאמר: ויאפו את
הבצק אשר הוציאו ממצרים
עגות מצות, כי לא חמץ
כי גרשו ממצרים, ולא יכלו
להתמהמה וגם צדה
לא עשו להם

מרור זה

שאנו אוכלים - על שום מה?
על שום שמררו המצרים
את חיי אבותינו במצרים.

שנאמר: וימררו את חייהם
בעבדה קשה, בחמר ובלבנים
ובכל עבדה בשדה.

רבן גמליאל היה אומר:
כל שלא אמר שלשה דברים
אלו בפסח לא יצא ידי
חובתו. ואלו הן:

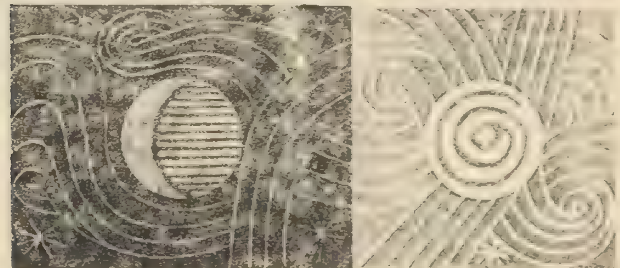
פסח

שהיו אבותינו אוכלים
בזמן שבית המקדש קיים
על שום מה? על שום
שפסח הקדוש ברוך הוא
על בתי אבותינו במצרים

הלילה הזה

כל העולם כלו אומרים בו הלל
ואוצרות טללים נפתחים בזה הלילה

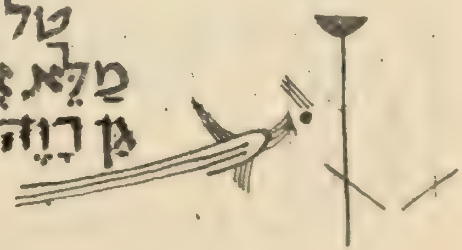

טל צוה שנה טובה
ומעטרת פרי הארץ
לגאון ולתפארת

טל נופף עלי ארץ
ברוכה ממגד שמים
שבענו ברכה

טל וישבע
מלא אסמינו
גן רוה שימנו

לחמא עניא

די אכלו אבהתנא
בארעא דמצרים
כל דכפין ייתי ויכל
כל דצריך ייתי ויפסח
השתא אנחנו, גאלי ישראל
לשנה הבאה כל בית ישראל
השתא עבדי לשנה הבאה

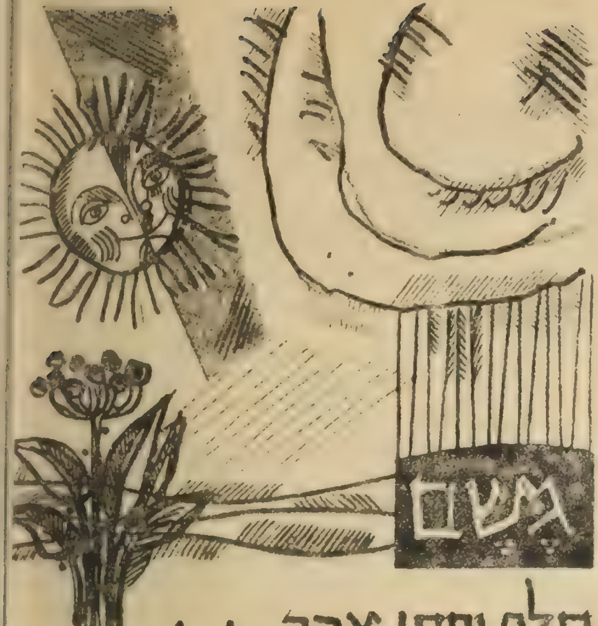
בני חורין

כֻּתֹּנֶת פַּסִּים לָבַשׁ הַגַּן
וְכַסּוּת לַקָּמָה-מַדֵּי דִשְׁאוֹ
וּמְעִיל תַּשְׁבֵּץ עָטָה כָּל עֵץ
וּלְכָל עַיִן הֶרְאָה פִּלְאוֹ.

כָּל צִיץ חָדָשׁ לִזְמַן חָדָשׁ
יָצָא שׂוֹחֵק לִקְרַאת בּוֹאוֹ
אַךְ לִפְנֵיהֶם שׁוֹשָׁן עוֹבֵר
מֶלֶךְ כִּי עַל הוּרַם כִּסְאוֹ

יֵצֵא מִבֵּין מִשְׁטָר עָלָיו
וִישַׁנֶּה בִּגְדֵי-כִלְאוֹ
מִי לֹא יִשְׁתּוֹטֵט יִינוּ עָלָיו-
הָאִישׁ הַהוּא יִשָּׂא חֶטְאוֹ

חָלַף וּסְתָו עָבַר
וְהַכֹּל בְּעִתּוֹ נִצְמַד לָךְ לְשָׁלוֹם גֶּשֶׁם
דוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ בְּגַנַּת דוֹדֵי
בָּא בְּשָׁלוֹם טַל
כֹּחַ בְּרָקִים וְצִנּוֹרֵי שַׁחַק עָשׁ
שְׁלִיחוּתָם לָךְ לְשָׁלוֹם, גֶּשֶׁם
לֶאֱגֹר בַּקָּצִיר גְּדוֹלֵי חֲצִיר
בָּא בְּשָׁלוֹם. טַל
מֵרִיחַ מֵימֶיךָ מַשְׂאַת שְׁפָלִים
וּמִלְאוּ אֲסָמֶיךָ לָךְ לְשָׁלוֹם, גֶּשֶׁם
נְעִים זְמִירוֹת וּפְרִי עֵץ הָדָר עֵת יַעֲדֶה
בָּא בְּשָׁלוֹם. טַל

היום אתם יוצאים בחודש

האביב

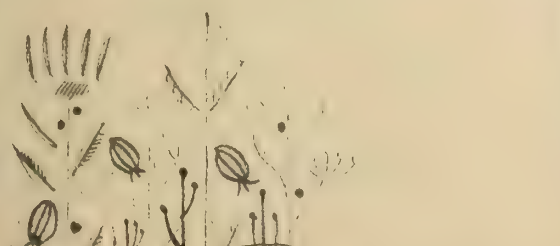
הנה הסתו עבר, הגשם חלף
הלך לו, הנצנים נראו בארץ,
עת הזמיר הגיע וקול התור
נשמע בארצנו. התאנה
חנטה פגיה והגפנים סמדר
נתנו ריח.

נצא השדה

נלינה בכפרים נשכימה לכרמים,
נראה אם פרחה הגפן,
פתח הסמדר, הנצו הרמונים
הדודאים נתנו ריח
ועל פתחינו כל מגדים.

החודש

הזה לכם ראש חדשים,
ראשון הוא לכם לכל חדשי
השנה, חדש האביב.
ובחדש האביב, בארבעה-
עשר בו זמן חרותנו.
והיה היום הזה לכם לזכרון
וחגתם אותו לדורותיכם
חקת עולם תחגהו, כי בעצם
היום הזה הוצאתי את צבאותיכם
מארץ מצרים. היום הייתם לעם:

1
בניסן נברא העולם

בניסן נולדו אבות, בניסן נגאלו,
בניסן עתידים להגאל
מנין שבניסן נברא העולם?
שנאמר: ותוצא הארץ דשא,
עשב מזריע זרע למינהו
ועץ עושה פרי
איזהו חדש שהארץ מלאה
דשאים ואילן מוציא פרות?
הוה אומר: זה ניסן

להבות - הבשן

